

УДК 343.9:340.134(477):061.1 *О. М. Овчаренко*, кандидат юридичних наук, в. о. завідувача сектору дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, м. Харків

СИСТЕМИ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена характеристиці системи органів кримінальної юстиції. На основі вивчення європейського досвіду та національного законодавства здійснено класифікацію органів кримінальної юстиції.

Ключові слова: органи кримінальної юстиції, система органів кримінальної юстиції, суд, поліція, органи прокуратури, Європейський Союз.

На державному рівні Україною проголошено курс на європейську інтеграцію. Указом Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 р. визначено, що метою нашої держави є набуття статусу повноправного членства в цій міжнародній організації¹. Відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленої Верховною Радою України 18 березня 2004 р., первинне і вторинне законодавство ЄС має враховуватися при розробці нових нормативних актів України². Окрім того, закріплена вимога приведення чинного законодавства у відповідність до існуючих актів. Указані завдання набувають особливої значущості у світлі отримання Україною

¹ Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11 черв. 1998 р. № 615/98 // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 24. – Ст. 870.

² Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

статусу асоційованого членства в ЄС 27 червня 2014 р¹. Отже, актуальність вивчення європейських стандартів і практик організації та функціонування органів державної влади, зокрема у сфері кримінальної юстиції, є беззаперечною.

Проблема визначення сутності та змістовних елементів системи органів кримінальної юстиції вивчалася як вітчизняними (Н. В. Сібільова, М. І. Сірий, М. Є. Шуміло, С. Г. Міщенко), так і закордонними вченими (С. Т. Рейд, І. Б. Михайловська, Т. Г. Морщакова). Однак у юридичній літературі наразі бракує єдності у розумінні концепції кримінальної юстиції та її складників. Не намагаючись дати вичерпну відповідь на поставлені фундаментальні питання, спробуємо у цій статті узагальнити основні підходи до поняття системи кримінальної юстиції та представити власну класифікацію органів, які належать до її структури.

У прийнятій Концепції реформування кримінальної юстиції України² вперше визначено поняття «система кримінальної юстиції». До неї включено кримінальне, кримінально-процесуальне та кримінально-виконавче законодавство, а також органи та установи кримінальної юстиції, що розглядають кримінальні справи, інститут державних обвинувачів (прокуратура), органи, наділені повноваженнями проводити досудове розслідування, органи та установи виконання кримінальних покарань, адвокатуру. Варто відзначити, що дане поняття містить як *нормативний*, так і *функціональний* аспекти досліджуваного явища, тоді як у більшості наукових джерел приділяється увага переліку органів і установ, що складають систему кримінальної юстиції.

На вирізнення організаційного і процесуального аспектів системи кримінальної юстиції звертають увагу зарубіжні науковці. Так, професор Вашингтонського університету С. Т. Рейд характеризує

¹ Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс] : підписана 27 черв. 2014 р. . – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535. – Заголовок з екрана.

² Концепція реформування кримінальної юстиції в Україні [Електронний ресурс] : затв. Указом Президента України від 8 квіт. 2008 р. № 311/2008 // Президент України Віктор Ющенко : офіц. інтернет-представництво. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/7703.html>. – Заголовок з екрана.

кримінальну юстицію як систему і процес¹. Більше того, кримінальний процес, тобто метод, за допомогою якого система розглядає кожний конкретний випадок, є сукупністю взаємозумовлених дій. Він складається із законодавчо визначених взаємопов'язаних послідовних стадій, частина з яких (приміром, арешт або розгляд справи у суді) відбувається публічно, а частина, незважаючи на всю свою суспільну значущість, проходить за зачиненими дверима правоохоронних органів. Система кримінальної юстиції має розглядатися як єдине ціле².

Отже, ураховуючи наведені позиції учених, можна виділити:

а) *процедурний аспект системи кримінальної юстиції*, який включає норми і положення закону, що регламентують провадження у разі виявлення компетентними органами держави факту вчинення кримінального правопорушення (цей аспект тотожний кримінальному процесу);

б) *функціонально-інституціональний аспект системи кримінальної юстиції*, що охоплює систему державних органів, уповноважених реагувати на правопорушення й усувати їх негативні наслідки. Дієвість указаної системи суттєвою мірою залежить від вдалого розподілу функцій і повноважень органів і посадових осіб, які складають її елементи.

Як справедливо відзначається у науковій літературі, кримінальна юстиція – це цілісний правовий механізм, що покликаний забезпечити реалізацію правосуддя³. Досить влучно систему органів кримінальної юстиції охарактеризував С. Г. Міщенко, указавши, що до неї входять державні правоохоронні органи – дізнання, досудового слідства, прокуратури та суди загальної юрисдикції із розгляду кримінальних справ, організаційно не віднесені до однієї управлінської структури. Водночас, на думку вченого, однорідність цілей,

¹ Reid S. T. *Crime and Criminology* / S. T. Reid. – 13th Edition. – Oxford University Press, 2011. – P. 260.

² *The Challenge of Crime in a Free Society. A Report by the President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice* [Електронний ресурс]. – Washington : United States Government Printing Office, 1967. – Режим доступу: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/42.pdf>. – Заголовок з екрана.

³ Прилуцький С. В. Кримінальна юстиція України: права природа, шлях реформи та відродження / С. В. Прилуцький // Бюл. М-ва юстиції. – 2007. – № 7. – С. 10.

завдань та характеру їхньої діяльності, а також процесуальна форма здійснення останньої об'єднує цю частину державного правоохоронного апарату в цілісну та самодостатню систему¹. На думку американського дослідника А. В. Боуза, характеристиками будь-якої системи є координація, взаємодія, порядок, єдність методів діяльності, співробітництво, об'єднання, внутрішні зв'язки, організація й структура. Система функціонує як організм, що складається із різних, але взаємопов'язаних і взаємоузгоджених частин. У свою чергу, незалежність структурних одиниць системи кримінальної юстиції негативно відбивається на її ефективності².

Система органів кримінальної юстиції. На жаль, жодний міжнародно-правовий документ не дає характеристики оптимальної інституційної моделі органів кримінальної юстиції. У будь-якій країні це питання вирішується індивідуально відповідно до традицій, особливостей організації органів державної влади і конкретних завдань системи кримінальної юстиції.

У науковій юридичній науці представлено кілька теоретичних моделей системи кримінальної юстиції, що розрізняються за базисними елементами (за органами, функціями, методами діяльності), їх приналежністю (суспільству й державі або тільки державі), характером зв'язків між ними (ієрархічні або децентралізовані), а саме: 1) функціонально-суб'єктна децентралізована державна модель органів кримінальної юстиції (В. М. Кудрявцев³) або суспільно-державна (І. Б. Михайловська⁴); 2) державна ієрархічна суб'єктно-функціональна (Г. Г. Зуйков⁵); 3) динамічна суспільно-

¹ Міщенко С. Г. Роль кримінальної юстиції в протидії злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. Г. Міщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2011. – 20 с.

² Bouza A. V. Police Administration. Organization and Performance / A. V. Bouza. – New York, 1978. – P. 291–292.

³ Кудрявцев В. Н. Уголовная юстиция как система / В. Н. Кудрявцев // Правовая кибернетика. – М. : Наука, 1973. – С. 7–21.

⁴ Теория управления в сфере правоохранительной деятельности : [учебник / В. З. Веселый, Г. М. Воскресенский, В. Е. Караханов и др.]; под ред. В. Д. Малкова. – М. : [б. и.], 1990. – С. 121–122, 209–224; Михайловская И. Б. Социальное назначение уголовной юстиции и цель уголовного процесса / И. Б. Михайловская // Государство и право. – 2005. – № 5. – С. 111–118.

⁵ Зуйков Г. Г. Организация расследования преступлений как практическая деятельность, предмет исследования и преподавания / Г. Г. Зуйков // Организация

державна функціонально-суб'єктна (С. Є. Віцин¹); 4) функціонально-суб'єктна (Т. Г. Морщакова²).

У країнах ЄС у систему кримінальної юстиції входять поліція, суди, державні обвинувачі, державні захисники, органи виконання покарань, органи пробації (своєрідний аналог вітчизняним органам і установам виконання покарання, що мають більш широкі функції), тобто це визначення охоплює практичну діяльність інститутів держави, спрямованих на підтримку соціального контролю, утримання від учинення злочинів та зменшення злочинності, притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб і призначення їм покарань та реабілітаційних заходів. Так, у Болгарії органами кримінальної юстиції є органи загальної компетенції, а також створено спеціалізований орган – Національну службу з боротьби з організованою злочинністю³. У Польщі до органів кримінальної юстиції належать поліція, прокуратура⁴. До органів кримінальної юстиції Угорщини належать Національне бюро розслідувань, поліція, прикордонна служба, митні органи⁵. До органів кримінальної юстиції

расследования преступлений органами внутренних дел : сб. ст. – М. : Акад. МВД СССР, 1978. – С. 3–24.

¹ Віцин С. Е. Системный подход и преступность : монография / С. Е. Вицин. – М. : Юрид. лит., 1980. – С. 88–139.

² Морщакова Т. Г. Система уголовной юстиции: цели, функции и направления совершенствования / Т. Г. Морщакова // Проблемы совершенствования советского законодательства : сб. науч. тр. / М-во юстиции СССР. – М. : ВНИИСЗ, 1988. – Вып. 41. – С. 121–133.

³ Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : монографія / О. Ю. Шостко. – Х. : Право, 2009. – С. 315–316; Клітченко О. С. Забезпечення внутрішньої безпеки країн у контексті нових загроз і викликів (Болгарія, Румунія, Словаччина та Угорщина) [Електронний ресурс] / О. С. Клітченко // Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – Режим доступу: http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb3&issue=2005_2. – Заголовок з екрана.

⁴ Policing Profiles of Participating and Partner States [Електронний ресурс] : Poland // OSCE : Policing OnLine Information System. – Режим доступу: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=37. – Заголовок з екрана; Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : монографія / О. Ю. Шостко. – Х. : Право, 2009. – С. 316–317.

⁵ Організована злочинність в Україні та країнах Європи : посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. – С. 114; Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : монографія / О. Ю. Шостко. – Х. : Право, 2009. – С. 323–324.

Румунії віднесено прокуратуру, Департамент боротьби з корупцією, поліцію¹ тощо.

У довіднику з установ кримінальної юстиції (Criminal Justice Agencies), виданому в 1970–1972 рр. Урядом США, наведено такий перелік органів кримінальної юстиції: суди (Courts); правозастосовні органи (Law Enforcement Agencies); виправні установи (Correction Institutions); установи, що контролюють поведінку умовно засуджених та умовно-дostroково звільнених (Probation and Parole Agencies); державні обвинувачі (Prosecutors); державні захисники (Public Defenders); інші установи кримінальної юстиції. Варто відзначити, що органи, які входять у систему кримінальної юстиції США, належать до різних гілок державної влади. Так, суди утворюють самостійну гілку, інші органи є складовою частиною виконавчої гілки влади².

Як справедливо відзначає М. І. Сірий, спільними для органів кримінальної юстиції країн Європи є такі риси. У поліцейському відомстві не може бути органу, наділеного повноваженнями на самостійне проведення попереднього розслідування, самостійне виконання слідчих дій, спрямованих на процесуальне закріплення доказів. Основним суб'єктом на попередньому розслідуванні виступає прокуратура, процесуальне закріплення доказів на досудових стадіях шляхом проведення слідчих дій здійснює судовий орган³.

У країнах Європи органи кримінальної юстиції мають різні структуру, повноваження та порядок підпорядкованості, тому що побудова системи державних органів, у тому числі кримінальної юстиції, є суверенною справою кожної країни. Про це свідчить досвід окремих європейських країн, які відповідно до вимог Євросо-

¹ Гурська З. «Рожева мрія» Румунії про Шенген посунулася за горизонт [Електронний ресурс] / З. Гурська // Перший національний : офіц. сайт тв. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/specialnews/2013/02/01/1627>. – Заголовок з екрана.

² The Criminal Justice System: An Introduction / Ronald J. Waldron, Chester L. Quarles, David H. McElreath, Michelle E. Waldron, David Ethan Milstein. – Washington : CRC Press, 2009. – P. 23.

³ Сірий М. І. Реформи правоохоронних органів у Європі й Україні / М. І. Сірий // Вісн. Верхов. Суду України. – 2006. – № 8 (72). – С. 26.

йозу реформують системи органів кримінальної юстиції з урахуванням національних особливостей¹.

На підставі вивчення європейського досвіду функціонування органів кримінальної юстиції можна здійснити їх *класифікацію за кількома критеріями*:

I. За способом управління системою кримінальної юстиції відповідні органи поділяються на:

а) *централізовані (більшість країн ЄС, Україна та країни СНД)*. У Данії централізовані поліцейські органи є уніфікованими. У разі наявності спеціалізованих органів (окрім поліції) вони виконують інші функції. Юрисдикція спеціалізованих органів не залежить від того, чи йдеться про великі міста або сільську місцевість. Фінансування органів кримінальної юстиції здійснюється із центрального бюджету. Організаційно і процесуально всі місцеві осередки відповідних органів підпорядковуються центральному відомству, яке встановлює правила діяльності підпорядкованих йому органів і видає обов'язкові для виконання вказівки;

б) *децентралізовані (ФРН, Велика Британія, США)* системи кримінальної юстиції характеризуються відсутністю єдиної централізованої системи управління відповідними органами та наявністю різних джерел їх фінансування (це бюджети як загальнонаціонального, так і місцевого рівня). Наприклад, у *Великій Британії* центральні, регіональні і місцеві правоохоронні органи є автономними в межах власної юрисдикції. Існують різні варіанти реалізації такої моделі, проте їх характерною ознакою залишається відсутність ієрархії. У Великій Британії центральних правоохоронних формувань не існує взагалі – на вищому рівні державного управління діють лише координаційні структури. Однак усі правоохоронні формування фінансуються із центрального бюджету. Під впливом континентальних європейських моделей муніципальні поліцейські формування, тобто такі, які створюються і фінансуються місцевими

¹ Шишолін П. А. Бачення концепцій реформування правоохоронних органів / П. А. Шишолін // Реформування системи правоохоронних органів України та міжнародний досвід трансформації поліції в країнах Центральної та Східної Європи : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Київ, 14 жовт. 2005 р.) / Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України ; за заг. ред. О. С. Бодрука. – К. : НІПМБ, 2006. – С. 36–39.

громадами, фактично припинили своє існування, хоча дозволені законом. У ФРН, з одного боку, поряд із місцевими (земель, міст і округів) поліцейськими органами діють федеральні, з другого – муніципальної поліції (поліції місцевих громад) практично не існує, хоча це дозволяється законом. Поліцейські органи у Німеччині, так само як й у Великій Британії, фінансуються із центральних бюджетів федерації і бюджетів окремих земель. Найбільш децентралізованою вважається система кримінальної юстиції США. У цій країні існують федеральні правоохоронні органи, правоохоронні органи штатів, великих міст, округів, місцевих громад, окремих територій, містечок і навіть університетських кампусів. Усі вони є автономними, мають різну юрисдикцію, джерела фінансування, процедури адміністративного та оперативного підпорядкування. У назвах федеральних органів, як правило, присутні слова «агентство» або «служба». На рівні штатів і великих міст правоохоронні органи називаються поліцією, на рівні громад і окремих територій – офісами шерифа. Правоохоронці, що обслуговують суди і пенітенціарну систему, називаються маршалами та констеблями. На федеральному рівні також спостерігається значне різноманіття органів кримінальної юстиції. Структурно вони належать до різних міністерств, більшою частиною до Міністерства юстиції (серед них ФБР та Агентство по боротьбі з наркотиками) і внутрішньої безпеки (у тому числі Секретна служба), або можуть бути автономними в межах системи органів виконавчої влади (наприклад, Капітолійська поліція США)¹.

II. За належністю системи органів кримінальної юстиції до певної правової системи. У науковій юридичній літературі традиційною є класифікація інститутів права відповідно до їх належності до певної правової сім'ї:

а) *романо-германської*. До основних ознак романо-германської правової сім'ї належать: 1) формування на основі рецепції (запозичення) римського права, яке після розпаду Західної Римської

¹ Їжак О. Порівняльно-правовий аналіз поняття правоохоронних органів за вітчизняним та зарубіжним законодавством, їх характерні ознаки, види та місце в системі органів виконавчої влади [Електронний ресурс] / О. Їжак. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/July2009/29.htm>. – Заголовок з екрана.

імперії понад сім століть було «мертвим», нечинним правом, та канонічного права; 2) єдине розуміння норми права, котра розглядалася як абстрактне, загальне та неперсоніфіковане правило поведінки, що може неодноразово застосовуватися до невизначеної кількості випадків та осіб; 3) основним джерелом права виступає нормативно-правовий акт, головним з яких в ієрархії починаючи з ХІХ ст. є закон. Інші джерела права також визнаються, але мають другорядне значення; 4) за деякими винятками, не визнаються правотворчі повноваження судді та судові прецеденти; 5) визнається поділ права на публічне та приватне, а також на відносно виокремлені галузі (конституційне, цивільне, кримінальне, адміністративне та ін.); 6) усі основні галузі права кодифіковані; 7) наявність системи загальних принципів, на яких базується правовий порядок. Деякі з них зафіксовано в законодавстві (наприклад, заборона зловживати правом, порушувати рівноправність чоловіків і жінок); 8) пріоритет матеріального права над процесуальним¹.

Як відзначає Л. Ю. Тюріна, до головних ознак судових і правоохоронних органів країн романо-германського типу можна віднести: 1) наявність спеціалізованих судів, що складають відособлені судові системи, насамперед адміністративної юстиції та Конституційного Суду України; 2) підпорядкування прокуратури, функціональне призначення якої полягає в здійсненні кримінального переслідування і підтримки обвинувачення в суді, Міністерству юстиції із чітким поділом компетенції залежно від ієрархічної побудови судів загальної юрисдикції; 3) наявність слідчого судді; 4) централізоване управління в системі органів внутрішніх справ²;

б) *англосаксонської*. Особливостями цієї правової родини є: а) значна питома вага судових рішень у структурі джерел права; б) яскраво виражений казуальний характер права, що проявляється у домінуванні прецедентів над кодифікованими правовими актами серед джерел права; в) незначна частка рецепції інститутів римсько-

¹ Зайчук О. В. Теорія держави і права : підручник / О. В. Зайчук ; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – С. 25–26.

² Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика) : навч. посіб. / О. В. Тюріна. – К. : КНТ : Вид. дім «Скіф», 2008. – С. 29.

го права в історичній ретроспективі; г) значна роль процесуального права у порівнянні із матеріальним; д) високий рівень незалежності судової влади щодо інших гілок влади; е) обвинувальний характер судового процесу із розвиненим принципом змагальності¹; є) менш абстрактний характер норм, ніж у романо-германському праві; ж) відсутність принципового значення поділу на приватне і публічне право; з) поширеність інституту присяжних².

Базовими ознаками англосаксонського типу системи судових і правоохоронних органів є такі: 1) наявність спеціалізованих судів без виділення їх в окремі судові системи; 2) підпорядкованість прокуратури, функціональне призначення якої полягає в здійсненні кримінального переслідування, Міністерству юстиції; 3) децентралізоване управління в системі Міністерства внутрішніх справ (поліції)³;

в) *традиційної* (традиційні, зокрема мусульманські, правові системи вносять свій вклад у розвиток системи кримінальної юстиції ЄС (Франція, ФРН)). До сутнісних ознак традиційних правових систем можна віднести такі: 1) відсутність або обмежена кількість писемних, офіційних джерел права. Основним джерелом права є звичаї, традиції та релігійні норми; 2) відсутність чітко вираженої структури інститутів влади, відсутність юридичної професії та юридичної науки; 3) правосуддя вершать, як правило, старійшини; 4) дотримання норм-традицій та норм-звичаїв засноване на авторитеті лідерів громади, а також на уявленнях про потойбічний світ, адже порушення звичаю може спричинити негативну реакцію духів; 5) звичайне право впливає на формування місцевої влади, регулює основні питання суспільного життя, визначає порядок та організацію правосуддя всередині громади⁴.

¹ Марченко М. Н. Источники права : учеб. пособие / М. Н. Марченко. – М. : Вестбук : Проспект, 2005. – С. 517–534.

² Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2011. – С. 128–132.

³ Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика) : навч. посіб. / О. В. Тюріна. – К. : КНТ : Вид. дім «Скіф», 2008. – С. 56.

⁴ Саидов А. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности) : учебник / А. И. Саидов. – М. : НОРМА, 2000. – 261 с.

До 2050 р. відсоток мусульманського населення ЄС зросте з 5% до 20% (дані Інституту міграційної політики надруковані у газеті *The Daily Telegraph*)¹. Тому не випадково ісламські мораль і право посідають усе більш помітне місце в правовій системі ЄС. Так, за даними журналу *Der Spiegel*, у мечетях чи кафе ФРН збираються мусульманські старійшини, розглядають судові випадки і виносять вироки, виконання яких контролюють ісламські спільноти. Ісламські судді виступають посередниками між іммігрантами, часто «скривдженими» німецьким правосуддям. Також є нерідкими випадки, коли шаріатські судді займаються прикриттям і виправданням злочинів, учинених мусульманами, перешкоджаючи діям німецьких органів правосуддя.

Німецькі політики та соціальні служби звертають увагу на примусові шлюби і «вбивства честі» в ісламській общині, проте діяльність ісламських суддів залишається багато в чому непоміченою громадськістю. Журналіст І. Вагнер у своїй книзі «Судді без законів» так описує цей феномен: «Ісламська паралельна система правосуддя стає загрозою конституційній правовій системі. Влада цих суддів ґрунтується не на законі, а на положеннях, що існують усередині ісламської громади. Більшість із так званих суддів є старійшинами кланів, імамами, деякі для вирішення спорів навіть спеціально приїжджають із Туреччини або Лівану. Часто мусульмани звертаються до суддів у випадках суперечок між сім'ями або коли потрібно засудити дочку, що має відносини з немусульманами»². Судді і прокурори не раз висловлювалися проти такої альтернативи правосуддю, що значно ускладнює розкриття багатьох, у тому числі тяжких, злочинів. Зі слів представників правоохоронної системи, при розгляді справ, в яких виступають в якості відповідачів мусульмани, на адресу чиновників найчастіше надходять погрози

¹ До 2050 року п'яту частину жителів ЄС становитимуть мусульмани. Детальніше читайте на УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://religions.unian.ua/islam/253558-do-2050-roku-pyatu-chastinu-jiteliv-es-stanovitimumusulmani.html>. – Заголовок з екрана.

² Wagner J. Richter ohne Gesetz / J. Wagner. – Taschenbuch Broschur, 2012. – P. 45.

з боку деяких послідовників ісламського порядку, чиниться тиск на свідків¹;

г) *права ЄС*. Особливістю сучасного етапу розвитку права ЄС є посилення міжвідомчої співпраці правоохоронних та судових органів країн – членів ЄС, утворення спеціальних структур, таких як Європол, Євроюст, а також налагодження зв'язків між ними та державами-членами. Правовою підставою для такої співпраці є п. 3 ст. 67 Угоди про утворення ЄС в Лісабонській редакції, яка визначає, що Союз докладає зусиль для забезпечення високого рівня безпеки за допомогою заходів із запобігання та боротьби проти злочинності, расизму й ксенофобії та заходів із координації та співпраці органів поліції, правосуддя й інших компетентних органів, а також шляхом взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах та в разі потреби зближення норм кримінального права².

Метою діяльності Європолу є підвищення ефективності співробітництва компетентних відомств у запобіганні та протидії злочинності, що є найбільш небезпечною в європейському масштабі, а також аналіз причин поширення злочинності. Європол підтримує країни ЄС шляхом аналізу оперативної роботи поліцейських відомств країн ЄС; через підготовку щорічних доповідей стратегічного характеру, які містять дані про організовану злочинність; через поліпшення обміну інформацією між офіцерами зв'язку в межах національного законодавства; завдяки проведенню експертизи й наданню технічної допомоги для розслідування та проведення оперативних заходів у межах усього Євросоюзу під контролем і за відповідальності держави, на території якої було вчинено злочин³.

¹ Исламская судебная система получает все большее распространение в Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.judges.org.ua/dig2203.htm>. – Заголовок з екрана.

² Договор о Европейском Союзе // Европейское право : учебник / под ред. Л. М. Энтина. – М. : НОРМА, 2000. – С. 521–720.

³ EUROPOL [Електронний ресурс] : офіц. сайт Європолу. – Режим доступу: http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=content_jit&item=jit_historical_background. – Заголовок з екрана.

Головними завданнями Євроюсту є підтримання й зміцнення координації та співробітництва між національними органами слідства та обвинуваченням у сфері розслідування тяжких злочинів, що впливають на дві або більше держави-члени та потребують спільного обвинувачення, що ґрунтується на проведених операціях та інформації, наданій органами держав-членів та Європоллом. Завдання можуть включати таке: а) ініціювання кримінальних розслідувань, а також подання пропозицій щодо ініціювання переслідувань, що проводять компетентні національні органи, зокрема, щодо злочинів проти фінансових інтересів Союзу; координацію розслідувань та переслідувань, зазначених у пункті (а); б) зміцнення судового співробітництва, зокрема, шляхом урегулювання конфліктів юрисдикцій та шляхом тісної співпраці з Європейською судовою мережею¹.

Фактично структури на кшталт Європолу та Євроюсту є наднаціональними правоохоронними органами, які виконують частину функцій національної юстиції.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити про таке:

1) на підставі вивчення європейського досвіду функціонування органів кримінальної юстиції та національного законодавства виділено процедурний та функціонально-інституціональний аспекти системи органів кримінальної юстиції. Доведено, що дієвість указаної системи багато в чому залежить від вдалого розподілу функцій і повноважень органів і посадових осіб, що складають її елементи;

2) здійснено класифікацію органів кримінальної юстиції за такими критеріями:

а) за способом управління системою кримінальної юстиції на: централізовані (більшість країн ЄС, Україна та країни СНД); децентралізовані (ФРН, Велика Британія, США);

б) за належністю до правової сім'ї на: англосаксонську систему органів кримінальної юстиції; романо-германську систему органів

¹ Стаття 86 Угоди про функціонування ЄС в Лісабонській редакції // Основи права Європейського Союзу : нормат. матеріали / за заг. ред. М. В. Буроменського. – Х. : ФІНН, 2010. – С. 85.

кримінальної юстиції; систему органів кримінальної юстиції традиційних правових систем; наднаціональні органи кримінальної юстиції ЄС.

Стаття посвячена характеристиці системи органів уголовної юстиції, класифікації органів уголовної юстиції на основі изучения європейського опыта и національного законодавства.

The article is devoted to the system of criminal justice, the classification of criminal justice based on the study of the level of international experience and national legislation.

Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 3 від 18 березня 2015 р.).

Рецензент – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник І. С. Яковець.